

RECENZIJOS

Aleksas Girdenis, **Žemaičių dzūkai: Tekstai su komentarais**, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, 486 p.

Dar studijų metais ėmėsis sunkaus ir, rodos, niekada nepabaigiamo tarmių tyrimo darbo, vienas žymiausių ir įžvalgiausių mūsų dialektologų profesorius Aleksas Girdenis išleido jau antrą šiaurės žemaičių tarmės tekstų knygą. Į pirmąją¹ buvo sudėti ne vieną dešimtmetį kaupti, jo mokslinėje (ir poetinėje) kūryboje išskirtinę vietą užimančios gimtosios Tirkšlių šnektos, o į šią – vadinamųjų žemaičių dzūkų² tekstai.

¹ Žr. Aleksas Girdenis, *Taip šneka tirkšliškiai: Šiaurės žemaičių telšiškių tekstai su komentarais*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

² Žemaičių dzūkais vadinamos šiaurės žemaičių kretingiškių šnektos, kurių skiriamoji ypatybė – prieš galūnės ar priesagos užpakalinius balsius vartojamos sargiosios afrikatos *č*, *š* vietoj toje pačioje padėtyje daugelio žemaičių turimų žvarbiųjų *č̣*, *ṣ̌*: dgs. gal. *mėžūs*, *jaučius* „medžius, jaučius“; vns. kilm. *pàčūs*, *pràžūs* „pačios, pradžios“, *mačau*, *vežau* „mačiau, vedžiau“, *važiuo* „vedžioja“ ir pan. (nedzūkuojančių kretingiškių šnektos, vadinamieji pajūrio žemaičiai, šioje pozicijoje afrikatų neturi, plg. *jâuŕus*, *pàfūs*, *vedâu* ir t. t.).

Antrosios knygos pratarmėje jos autorius ir sudarytojas, turintis didžiulę lietuvių kalbos tarmių tyrimo patirtį ir kaip retas kas mokantis branginti kalbos fakto tiesą, apgailestauja, kad šio rinkinio tekstai neatspindintys tokio pat spontaniško kalbėjimo, kaip paslėptu mikrofonu gimtinėje užrašyti artimųjų ir gerai pažįstamų kaimynų pokalbiai bei ilgesni monologiniai pasakojimai. Ne savo tarmės aplinkoje tekę dirbti kitaip – atviru mikrofonu ir tiesiogiai kalbinti pašnekovus.

Pirmąjį rinkinį *Taip šneka tirkšliškiai* iš tiesų daugiausia sudaro įvairiose situacijose natūraliai radęsi dialogai, kuriuose atsispindi „čia ir dabar“ verdantis gyvenimas, vartojama kasdieniniam bendravimui būdinga ekspresyvi leksika ir vyruoja šnekamosios kalbos sintaksė. Kalbantiems nepastebint užrašytuose tekstuose nepageidaujamų savo pėdsakų nepalieka tam tikra distancija, savaime atsirandanti tarp tarmės atstovo ir iš svetur jo kalbinti atvykusio, ir ypač – kalbinamojo noras pasakyti įmantriau, „mokyčiau“, kalbėti su nepažįstamu pašnekovu jam kuo suprantamesne (prie bendrinės priartinta) kalba. Kalbėjimo psichologijos požiūriu tai neišvengiami dalykai, bet, kita vertus, ne kiekviena tarmė ar šneka gali turėti

„nematomą“, ištikimą ir kantrų savo me-
traštininką. Pasisekė tirkšliškiams!

Vis dėlto drįsčiau tvirtinti, kad pasi-
sekė ir žemaičiams dzūkams, o labiausiai
– lietuvių dialektologijai ir mokslui ap-
skritai. Tegu ir sukaupti kitokiomis sąly-
gomis, žemaičių dzūkų tekstai, užrašyti
ir pakomentuoti labai pastabaus tyrėjo,
nepraleidžiančio negirdomis jokios savi-
tesnės žodžių formos ar subtilios garsų
variacijos, yra itin patikimi šioms šnek-
toms būdingų savybių liudytojai, o kar-
tu ir autentiškas neskubrios žemaitiškos
kalbėsenos ir rišlaus pasakojimo³ pavyz-
dys. Sistemingai nedaug nagrinėta savita
žemaičių dzūkų tarmė nuo šiol turės ne-
įkainojamą jos tyrimo šaltinį, kuris bus
svarbus ne vien dialektologams. Daug
įdomios, naudingos (galbūt ir netikėtos)
medžiagos jame sau ras ne tik lietuvių
kalbos tyrėjai, bet ir tautosakininkai,
etnografai, apskritai visi, ką domina kal-
bos ir etninės kultūros sąsajos ar psicho-
loginių veiksnių poveikis kalbėjimui.

Į rinkinį sudėti tekstai užrašyti 1974–
1979 metais, ir jau tada, daugiau kaip
prieš ketvirtį amžiaus, ryškiausia skiria-
moji keturkampio Endriejavas–Judrė-
nai–Veiviržėnai–Gargždai šnektų ypaty-
bė, žemaitiškasis dzūkavimas, buvo be-
veik išnykusi. Štai kodėl anuomet surasto
bene vienintelio nuosekliai tebedzūkuo-
jančio judrėniškio pasakojimai, įrašyti,

³ Daugumas šios knygos tekstų yra riš-
lūs pasakojimai apie praeities įvykius, se-
nojo kaimo gyvenimo realijas, papročius,
prietarus ir kt. Dialoginės kalbos pavyzdžių
jame nedaug (žr. p. 279–292).

iššifruoti ir pateikti su įžvalgiomis ir tai-
kliomis šiaurės žemaičius puikiai pažis-
tančio mokslininko pastabomis, išties yra
kone aukso vertės. Jie sudaro maždaug
trečdalį visų knygos tekstų (žr. p. 33–
183). Suprantama, tuo visai nenoriu pa-
sakyti, kad kiti du trečdaliai yra kuo nors
daug prastesni. Tiesa, iš Endriejavo, Vei-
viržėnų ir Vėžaičių užrašytuose tekstuose
bemaž visai nebepasitaiko žodžių formų
su žemaičių dzūkų sargiosiomis afrikato-
mis, išskyrus vieną kitą sporadišką atvejį,
pvz.: *tâm jáucôu* 340₁₂, *uúokicôu* 355₁₁,
dôucûo 356₁₃ (Veiviržėnai), *va.Īšcûonis*
410₅ / *va.Īšfûonis* 410₉ (Vėžaičiai) ir kt.⁴
Tačiau šie tekstai irgi patikimai atspin-
di savo atstovaujамų šnektų sinchroninę
padėtį tuo metu, kai ji buvo fiksuojama,
ir atskleidžia dinamišką palengva nepa-
liaujamai kintančios tarmės vaizdą, o jo
kontūrus gražiai paryškina turiningi kal-
bos ypatybių ir sociolingvistiniai bei psi-
cholingvistiniai komentarai.

Rinkinys *Žemaičių dzūkai* laikytinas
itin gražiu ir prasmingu tekstų pateikė-
jū atminimo įamžinimu, nes šiandien jų,
deja, nebėra tarp gyvųjų. Žinoma, nereik-
kėtų manyti, kad ir pati tarmė yra numi-
rusi. Ji gyva, išnykęs tik dzūkavimas. Dėl
jo nykimo buvusių „dzūkų“ šnektos da-
bar skiriasi: rytinėje minėto keturkampio
dalyje vietoj sargijųjų afrikatų *č*, *ž* kaitme-
niniuose skiemenyse jau turimos žvar-
biosios *č̣*, *ẓ̌*; kaip ir daugelio „normalių“

⁴ Komentaruose šie atvejai laikomi arba
galimu tarties raktu (p. 340, išn. 240), arba
pasakotojo įsijautimu į senus laikus (p. 356,
išn. 310).

žemaičių, čia sakoma *jáučōu* „jaučiui“, *jáučius* „jaučius“, *tūkstōnčū* „tūkstančių“, iš *pražūr* „iš pradžių“ (Endriejovas), o vakarinės šnektos, kaip ir vadinamieji pajūrio žemaičiai kretingiškiei, šioje pozicijoje afrikatų iš viso nebeturi – sako *jáuŕōu*, *jáuŕus*, *dėdūoi*⁵ „didžioji“, *turiefūo* „turėčiau“ (Vėžaičiai).

Abiejų Alekso Girdenio parengtų žemaičių tekstų rinkinių naujovė, išskiriant juos iš ankstesnių panašaus pobūdžio leidinių, yra tiksli fonetinė rašyba⁵. Ja perteikiamos – suprantama, kiek įmanoma – visos pasakotojo kalbėjime realiai pasitaikančios ir klausia suvokiamos garsų variacijos, pavyzdžiui, žodžio *pinigai* (žem. *pinigai*) pirmajame skiemenyje to paties kalbėtojo ištariamą priešakinio aukštutinio balsio *i* atmainos⁶ [i], [e], [i̯], [e̯]: *pīnī.ngā* 33₇, *peñi.ngā* 34₁₀ „pinigai“, *pīnīngūs* 34₁, *pīnīngūs* 34₄, *pēnīngūs* 38₁₃₋₁₄, *pēñī.ngūs* 39₁₆ „pinigus“⁷. Taip pat visur nuosekliai žymima intonacija (ryškus arba nežymus tono kilimas ir kritimas, tono kilimas su kritimo tendencija ir,

⁵ Autoriaus susikurti specialiesni transkripcijos rašmenys ir frazės intonacijos žymėjimo ženklai smulkiai paaiškinti leidinio įvade ir iliustruoti ištisomis frazėmis su „vertimu“ bendrinę kalbą (žr. p. 17–29).

⁶ Ne tik šio, bet ir kitų balsių ypatybės apibūdinamos atsižvelgiant į etaloninius kardinalinius balsius (plačiau apie juos žr. p. 29–32).

⁷ Šio žodžio pirmajame skiemenyje dažniausiai pasitaikantis įtemptas [i̯] aiškinamas stiprių dviejų tolesnių nosinių priebalsių ir nazalizuoto [i̯] poveikiu (p. 33, išn. 1).

atvirkščiai, kritimas su kilimo tendencija ir t. t.)⁸. Palyginti su anksčiau paskelbtais tirkšliškių tekstais, transkripcija šiame leidinyje iš esmės nėra labai pasikeitusi, bet stengiantis kuo tiksliau fiksuoti balsių kiekybės skirtumus grįžta prie tradicinio kirčiuotų ilgųjų ir pusilgių balsių žymėjimo, be to, kai kurių įvairuojančių balsių variantai žymimi specialiais simboliais, pavyzdžiui, *ū* (retas labai supriešakėjęs užpakalinis balsis), *ī* (trumpas, bet labai įtemptas *i*) ir kt., plg.: *gėřžūs's* = *girdziusys* „girdė“, *lītāus* „lietaus“.

Taigi *Žemaičių dzūkai: Tekstai su komentarais* yra puikiai parengtas mokslinis leidinys, kuriame nuosekliai laikomasi šiuolaikinės kalbotyros teorinių principų. Smalsiam skaitytojui patarčiau jį pradėti skaityti nuo pabaigos, kur perspausdinti du anksčiau kituose leidiniuose publikuoti Alekso Girdenio straipsniai (žr. p. 441–486)⁹. Jie tikrai bus tas simbolinis

⁸ Daugumoje naujesnių per pastarąjį dešimtmetį pasirodžiusių lietuvių tarmių tekstų rinkinių, pavyzdžiui, *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatijoje* (2004) frazės intonacija visai nežymima, o jeigu žymima, kaip antai, Danguolės Mikulėnienės ir Kazio Morkūno parengtuose *Dieveniškių šnektos tekstuose* (1997), nurodomas tik tono kilimas ir kritimas.

⁹ Vienas iš jų pirmąkart buvo išspausdintas 1979 m. *Baltistijoje* 15(2), kitas – 1987 m. *Kalbotyroje* 38(1), o 2000 metais abu pakartoti Alekso Girdenio *Kalbotyros darbų* antrajame tome. Šiame leidinyje straipsniai palikti tokie, kaip buvo publikuoti pirmąjį kartą, išskyrus kelias nedideles tikslinamąsias pastabas, su nuoroda *2007 m. pastaba*

raktas, kuris vėliau atvers duris į šios tarmės garsų pasaulį ir padės jame orientuotis ėmus gilintis į pačius tekstus.

Pirmasis straipsnis, *Žemaičių dzūkavimas: dabartinė padėtis ir istorija*, iki šiol yra bene vienintelė išsami žemaičių dzūkavimo studija. Remiantis autentiškais, kruopščiai patikrintais tarmės faktais joje atsakoma į klausimą, kaip vietoj *tj, *dj prieš dabartinius užpakalinius galūnių ir priesagų balsius kaitmeniniuose skiemenyse (plg. *gádē* „gaidžiai“, *pùsrîtē* „pusryčio“, bet *gā žōu* „gaidžiui“, *tūkstōncūs* „tūkstančius“, *nap°ārvēžāu* „neparvedžiau“, *ištráukcūo* „ištraukčiau“ ir pan.¹⁰) atsirado žemaičių dzūkų sargiosios afrikatos *č*, *ž* ir kodėl jos laipsniš-

įterptas į išnašas rinkinį rengiant spaudai. Pirmajame straipsnyje nurodyta daugiau pavyzdžių su senoviškesne vns. kilm. forma *kōnegā kšćē* „kunigaikščio“, kuri vėliau morfonologiškai buvo pakeista į beafrikatę *kōnegā kštē* (žr. p. 444), taip pat patikslinta, kuriose kretingiškių šnektose vns. gal. *brūoli* = vns. kilm. *brūoli* (žr. p. 455). Antrajame straipsnyje yra svarbi nauja pastaba apie sintezės eksperimentą, visiškai patvirtinusių anuomet jame paskelbtus žemaičių dzūkų ilgojo [a] < ai kiekybės ir spektro matavimų rezultatus (žr. p. 484).

¹⁰ Pradiniuose žodžių skiemenyse žemaičių dzūkai turėjo ir tebeturi žvarbiąsias afrikatas *č*, *ž*, pvz.: *čōpeniē* „čiupinėja“, *čōpnūotē* „čiupnoti“, *žāuksm°s* „džiaugsmas“, *žūtē* „džiūti“ ir t. t., taip pat skoliniuose: *krāuč°s* „siuvėjas“, *ži.čūoĩs* „skolinęs“ ir kt. Būdinga žemaičių dzūkavimo išimtis – progresyvinė asimiliacija *šč* → *šč̣*: *vākščcūo* „vaikščioja“, *kōmščcūoĩt* „kumščiuojate“.

kai imtos keisti žvarbiosiomis *č̣*, *ẓ̌* arba minkštaisiais priebalsiais *ī*, *ḍ*. Straipsnyje išdėstyta tvirtais argumentais pagrįstas įtikinamas sargiųjų afrikatų atsiradimo ir tolesnės jų evoliucijos modelis. Be to, jame pristatyta ir žemaičių dzūkų tarmės tyrimo istorija: gana smulkiai apžvelgti ir kritiškai įvertinti ankstesni jos stebėjimai nuo Kazimiero Jauniaus iki chrestomatijos *Lietuvių kalbos tarmės* (1970).

Straipsnyje *Žemaičių „dzūkų“ superilgasis* [a:] (*Kiekybė ir spektras*) išdėstyti šios tarmės ilgojo [a], turimo vietoj diftongo *ai*, eksperimentinio tyrimo duomenys, kurie aiškiai rodo, kad suvienbalsėjęs [a] (*bāda* „baido“) yra ne tik daugiau kaip du kartus ilgesnis, bet ir uždaresnis už įprastą kirčiuoto skiemens balsį [a] (*bá.da* „bado“)¹¹.

Knygos tekstai atstovauja keturioms žemaičių dzūkų šnektoms: Judrėnų (žr. p. 33–183), Endriejavo (žr. p. 184–278), Veiviržėnų (žr. p. 279–364) ir Vėžaičių (žr. p. 365–435). Neatskirama visų tekstų dalis yra puslapio apačioje pateikti lingvistiniai ir ekstralingvistiniai komenta-

¹¹ Panašiai savo trukme skiriasi *e* < *ei* ir *e*., pvz.: *sklēde* „skleidė“, *išlēda* „išleido“, bet *mē.tu* „metų“, *žē.mē* „žemė“ ir t. t. Beje, žemaičių dzūkų tarmei *ai*, *ei* vienbalsėjimas yra gana būdingas. Štai daugiau pavyzdžių iš jų tekstų: *āškū* 216₁₀ „aišku“, *karlėnēms* 100₆ „kailiniams“, *nu_klapēdas* 187₄ „nuo Klaipėdos“, *krē.wā* 186₁₁ „kreivai“, *kōnegā kštis* 102₂₄ „kunigaikštis“, *lāduojā* „laidojai“, *lāks* 38₂ „laikas“, *skādrī* 91₁₀ „skaidri“, *spēgš* 91₆ „speigas“, *tēsēn°s* 114₁₁ „teisinasi“ ir t. t.

rai¹², kurių visoje knygoje susikaupė per pusanatro tūkstančio. Vien šis įspūdingas skaičius sako, su koku atidumu žemaičių dzūkų tekstai buvo rengiami spaudai, bet svarbiausia, žinoma, ne pastabų ir paaiškinimų gausa, o jų turinys. Ne vienas komentaras prilygsta talpam miniatiūriniam straipsneliui¹³, o visus drauge juos galima (ir, matyt, reikėtų) perskaičiuoti kaip lakonišką lyginamąją šiaurės žemaičių tarmės apybraižą, nes saviti, variantiški arba retesni tekstuose užfik-

---

¹² Pagal užrašymo vietą tekstai suskirstyti į keturis pluoštus, o kiekvieno iš jų komentarai yra skyriumi sunumeruoti: Judrėnų nuo išn. 1 iki 573, Endriejavo – 1–356 ir t. t., tačiau daugelis pastabų apie skirtingų šnektų faktus yra susietos atitinkamomis nuorodomis. Taip atkreipiamas dėmesys į savitesnius arba retesnius fonetikos ir morfologijos reiškinius arba leksikos skirtumus bei žodyno naujovių įsitvirtinimo polinkius. Pavyzdžiui, 420 p. išnaša 424, susieta su 96 p. komentaru 277, parodo skirtingų tos pačios reikšmės žodžių paplitimą (Judrėnų *kurtinys*, Vėžaičių *sle-daunė* „sėmenų ir grūdų džiovykla“); 381 p. išnaša 77, susieta su 298 p. komentaru 59, – Vėžaičių ir Veiviržėnų šnektose vartojamą daiktavardžio *mėnuo* dgs. gal. formą *mėnėis*^s, greičiausiai laikytiną priebalsinio linksniavimo liekana (tokia užfiksuota ir 1759 m. „Ziwate“) ir t. t.

¹³ Mano galva, tokios yra pastabos apie sporadišką regresyvinę galinio priebalsio palatalizaciją (Judrėnai, p. 96, išn. 281, plg. *ta_turėiē^e pasėdėrbus^s* „tai turėjo pasidirbę“), apie greičiausiai archajišką lytį *vėns* „vienas“ (Vėžaičiai, p. 421, išn. 246) ir daug kitų.

suoti įvairaus pobūdžio faktai aiškinami neišleidžiant iš akių visos šiaurės žemaičių tarmės, o dažnu atveju – ir gerokai platesnio kitų tarmių konteksto¹⁴. Pavyzdžiui, nurodoma, kad šiaip jau tradiciškai tik telšiškams priskiriama regresyvinė trumpųjų [i] ir [u] tipo balsių asimiliacija yra beveik nuosekli ir žemaičių dzūkų šnektose (pvz.: dgs. vard. *dū.ris* „du-rys“, dgs. gal. *šrīkūs* „virves“¹⁵, dgs. įn. *vīnīmīs*, vns. gal. *šū.nⁱ*, vns. vt. *pūšē* ir t. t.), o nosinių dvigarsių ir balsių denazalizacija, pasitaikanti ne tik šiose keturiose, bet ir kitose šiaurės žemaičių šnektose (tiesa, ne visai nuosekli, plg.: *atmīsma*, *acevīrīnsⁱ*, *žuovīns* / *ižžuovīs*, *gi.vėsām*, *nepanīekīk*, *pa-auksītē* *dė.bīsⁱ*, *skūolīs*, taip pat *mō* „man“), vadinama „suvalkie-tiška“, mat nosinius dvigarsius panašiai denazalizuoja ir pietiniai vakarų aukštaičiai. Aiškinant prievėksmį *apriņkōu* „aplinkui“, greičiausiai kontaminuotą iš *i_rīnkⁱ* ir *aplīņkōu*, atkreipiamas dėmesys į tai, kad Skuodo ir Suvainišio šnektose paliudytą žodį *apriņkis* LKŽ (I 255) vertina kaip skolinį iš latvių kalbos, tačiau Judrėnų šnektose, kurios tekstuose *apriņkōu* pavartotas, toks skolinys sunkiai įsivaizduojamas (žr. p. 168, išn. 515).

Laikydamasis principo daugiausia dėmesio skirti reiškiniams, nepaklūstantiems schemiškomis taisyklėms, Aleksas

---

¹⁴ Taip pat duodamos nuorodos į literatūrą, kur skirtingų tyrėjų kai kurie reiškiniai aiškinami nevienodai arba prieštaringai.

¹⁵ Vietoj laukiamo [i] gali pasitaikyti ir [e], pvz.: dgs. gal. *lėnūs*, arba vietoj laukiamo [o] ištariama [u], [u]: *rūgē* ir t. t. (žr. p. 35, išn. 20 ir kt.).

Girdenis komentaruose pateikia daug svarbios informacijos ir originalių samprotavimų apie galimus tokių reiškinių atsiradimo vidinius motyvus ir išorines priežastis, jų evoliuciją, reguliarumą ir fakultatyvumą ar visišką atsitiktinumą. Komentuojant labai nevienodos prigimties reiškinius reikia itin jautrios kalbinės klausos, nepriekaištingo konkrečios tarmių medžiagos pažinimo ir išlavintos sistemos pajautos, puikios atminties ir plataus teorinio akiračio, juo labiau, kad komentuojami ne tik kalbos reiškiniai, bet ir tekstuose „užkoduoti“ ekstralingvistiniai dalykai.

Daugelis ekstralingvistinių komentarų prašyte prašosi cituojami – tokie jie taiklūs (kai kada ir šmaikštūs). Malonumą juos rasti palieku skaitytojui, o pavyzdžiui pacituosiu pastabą prie sakinio *stá.l̃na lá.i.kās /jâ_ bõuâ_ švâfu šá.rku / gârâ apsêdâ.rês /têp kré wâ žurriê_ĩ_ tei_ vês_ / kàs_ tèn načálnijhâ bõu^ //*: „Atrodo, tartum įsijaučiama į „tarnautojų“ kailį – jie tikrai tikrai žiūrédavo, o ne veizédavo. Bet reikia pasakyti, kad dabar aukštaitiškas žiūrėti sparčiai plinta visur ir tampa kasdieniniu žodžiu (ypač moterų lūpose)“ (p. 186, išn. 7). Kasdieniniu žemaičių žodžiu, atrodo, jau yra tapęs ir knyginis *labai*, žinoma, „apžemaitintas“ – *lábã* (žr. p. 169, išn. 521 ir t. t.).

Nepaisant žodžių pasirinkimą nulemiančių psichologinių veiksnių ir kalbėtojams išsprūstančių „madingų“ ar „mandagesnių“ žodžių, spausdinamų tekstų žodynas vis dėlto yra labai spalvingas. Ko vertas vien daiktavardis *žvīetkapê* 57₂, kuris gali būti tikras kalbos faktas,

o ne S. Daukanto sugalvotas žodis (žr. p. 57, išn. 104)! Tekstų leksikos ypatybės knygoje labai atidžiai ir išsamiai komentuojamos, todėl skaitytojui belieka tik tų komentarų nepraleisti.

Pabaigai keli žodžiai apie korektūrą. Turint galvoje sudėtingą tekstų fonetinę rašybą, korektūros ydų turbūt neįmanoma išvengti. Savo pastabas apie tipiškesnes dėl techninių kliūčių atsiradusias klaidas jau yra paskelbęs pats rinkinio autorius¹⁶, o čia būtų galima nebent pridurti vieną kitą jo nepaminėtą atvejį: *ēs* 38₂ = *ēs* („pasišklydęs“ ilgumo ženklas), *ka.p_ĩ_šmer^* 39₇ = *ka.p_ĩ_šmer^* (dingęs pusilgumo ženklas), *vai.kēnâ* 46₂₅ = *vaikēnâ*, *nīršukē-nūs* 42₁₇ = *nīršukēnūs* (ne vietoje atsideręs keliamasis brūkšnelis), *atvažõs* 92₃, *nuvažõu* 114₁₉ = *atvažõs*, *nuvažõu* (nepažymėtas priebalsio minkštumas), *meřgũõu* 205₂₆ = *meřgũõu* (219₁₉ šio žodžio priebalsių minkštumas pažymėtas), *išlêid^a* 46₁₈ = *išlêid^a*, *jaũcūs* 76₁₂ = *jaũcūs* (priegaidės vietos žymėjimas). Tikriausiai vietomis pasitaikys ir dar kokių nors netyčia užsilikusių transkripcijos riktų, kuriuos pastebės kiti. Dar į akis krito ir viena kita ne tekstuose atsiradusi korektūros klaidelė: p. 19 *įteptas* (= *įtemptas*), p. 20 *šio metu* (= *šiuo metu*), p. 44 *ĩ[fi]* = *ĩ[fi:]*, p. 481 *ra:ta* „*ratq*, -o“ (= *raitq*, -o), p. 469 *ior.* = žr.

Kadangi knygoje laikomasi principo žymėti tik funkcinę ir prieš kitus priebalsius aiškiai girdimą palatalizaciją, priebalsių minkštumo žymėjimo svyravimai

¹⁶ A. Girdenis, Korektūros pastabos knygos Žemaičių dzūkai paraštėse, *Baltistica* 43 (1), 2008, 140–141.

jų samplaikose korektūros klaidomis, matyt, nelaikytini, plg.: *meřgâlkâ* 41₉/*mergâlkâ* 41₁₁, *pârkêrpa* 100₂₁/*pârkêrptê*, *ižgêřsⁱ* 110₁₈/*ižgêřsⁱ* 100₂₃ ir t. t. Skaitant tekstus jie truputį trikdo, ir tai turbūt yra vienas iš šiokių tokių skaitytojui fonetinės rašybos keliamų nepatogumų.

Regina VENCKUTĖ

*Baltistikos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius, Lietuva
[regina.venckute@flf.vu.lt]*

Jonas Palionis, **XVII a. antrosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai**, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, 203 p.; Idem, **XVII a. pabaigos–XVIII a. pirmosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai**, Vilnius: Vilniaus universiteto l-kla, 2008, 327 p.

Į negausias lietuvių istorinės antropomikos tyrėjų gretas įsitraukęs VU profesorius Jonas Palionis per paskutinius penkerius metus išleido dvi knygas, skirtas gimtojo Punios krašto onimams¹. Knygose publikuojami ir analizuojami Punios parapijos asmenvardžiai ir vieto-

¹ Dėl pirmosios knygos turinio apžvalgos žr. Maciejauskienė 2003, 24t.; Ragauskaitė 2005a, 155–158.

vardžiai, užrašyti XVII a. antrosios pusės–XVIII a. pirmosios pusės krikšto ir santuokos metrikų knygoje. Parengti profesoriaus veikalai yra onomastinė jo gimtojo krašto istorijos apybraiža. Kaip teigia Palionis (2008, 8), į viešumą jam rūpėję iškelti kuo daugiau onomastikos. Šį darbą autorius atliko sėkmingai – iššifravęs ir paskelbęs autentiškas onimų formas jis prikėlė senąją Punios parapijos vardyną antram gyvenimui. Ypač įdomios pasirodė tyrėjo publikuotos Punios parapijos pavardės (iš viso jų paskelbta daugiau nei 4600), ypač tos, kurių nefiksuoja Lietuvių pavardžių žodynas².

Punia – sena lietuvių gyvenvietė, rašytiniuose šaltiniuose minima nuo XIV a. antrosios pusės, greičiausiai nuo XVI a. pradžios turėjusi Magdeburgo teisę ir tuo metu buvusi tokio dydžio kaip Lyda ar Trakai (P 2003, 11t.)³. Dar Vytauto laikais čia buvo pastatyta katalikų bažnytelė. Tuo metu Punios parapija užėmė didelę teritoriją tarp Merkinės ir Darsūniškio: todėl nekeista, kad XVII a. bažnytinėse knygoje užfiksuota nemažai onimų, kurie yra iš didesnio ploto nei dabartinė jos teritorija. Vėliau parapija mažėjo, nes nuo karo ir bado sumenko natūralus gyventojų prieaugis, kūrėsi naujų parapijų, nors XVIII a. antrojoje pusėje į ištuštėjusius kaimus kėlėsi ir

² Palionis (2003, 41; 2008, 30) pirmojoje savo knygoje tokių asmenvardžių pateikia 800, antrojoje knygoje – 1380.

³ Čia ir toliau pirmoji Palionio knyga trumpinama P 2003, antroji knyga – P 2008.